

Sygn. akt: III AUa 1691/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 stycznia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Jacek Zajązkowski (spr.)

Sędziowie: SSA Jolanta Wolska

SSA Lucyna Guderska

Protokolant: sekr. sądowy Patrycja Stasiak

po rozpoznaniu w dniu 9 stycznia 2013 r. w Łodzi

sprawy **K. N.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Ł.**

o zwrot nienależnie pobranej renty rodzinnej,

na skutek apelacji wnioskodawcy

od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi

z dnia 1 lutego 2011 r., sygn. akt: VIII U 798/10;

1. oddala apelację;

2. zasądza od K. N. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. kwotę 240,00 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za postępowania kasacyjne i apelacyjne.

Sygn. akt III AUa 1691/12

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 1 lutego 2011 roku Sąd Okręgowy w Łodzi oddalił odwołania K. N. od trzech decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. zobowiązujących go do zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej wraz z odsetkami za następujące okresy: 1) od 1 września 2007 r. do 31 sierpnia 2008 r., 2) od 1 lutego 2009 r. do 31 sierpnia 2009 r. oraz 3) od 1 października 2009 r. do 31 grudnia 2009 r.

Powyższe rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji zapadło na tle następującego stanu faktycznego.

K. N. (urodzony (...)) od 1996 r. był uprawniony do renty rodzinnej po ojcu. W dniu 1 września 2007 r. ubezpieczony miał ukończone 22 lata. Organ rentowy podjął wypłatę renty rodzinnej w okresie od 1 września 2007 r. do 31 sierpnia 2009 r., ponieważ wnioskodawca przedłożył zaświadczenie wystawione przez Zaoczną Policealną Szkołę Technik Prac Biurowych (...) w Ł., że z dniem 5 września 2007 r. został przyjęty na I semestr roku szkolnego 2007/08 i że programowo ukończy szkołę w czerwcu 2009 r. Ubezpieczony dwukrotnie nie uzyskał promocji na

kolejny semestr, wobec czego decyzją dyrektora szkoły został z dniem 31 sierpnia 2008 r. skreślony z listy słuchaczy. Informację o tym organ rentowy otrzymał w dniu 5 listopada 2009 r. W Zaocznej Policealnej Szkole Technik Prac Biurowych (...) słuchacz może być dopuszczony do sesji egzaminacyjnej przy braku frekwencji na konsultacjach, o ile w ustalonym terminie przedstawi obowiązkowe prace kontrolne i uzyska z nich pozytywne oceny. Zdanie egzaminów powoduje promocję na semestr wyższy. Możliwe są poprawki egzaminów i egzamin dodatkowy, a także dopuszcza się jednorazowe powtarzanie semestru.

Sąd Okręgowy dalej ustalił, że nieobecność ubezpieczonego na zajęciach wynosiła 100% oraz że nie złożył on w ogóle prac kontrolnych i nie przystąpił do egzaminu. Następnie ubezpieczony przedstawił zaświadczenie z Zaocznej Policealnej Szkoły Administracji (...) w Ł., że jest jej uczniem od dnia 10 września 2008 r. do dnia 28 sierpnia 2009 r. W okresie pomiędzy 10 września 2008 r. a 11 stycznia 2009 r. ubezpieczony był obecny na 12 spośród 22 zjazdów, oddał prace kontrolne i został dopuszczony do egzaminów, ale do nich nie przystąpił, wobec czego nie uzyskał promocji na II semestr. Będąc ponownie słuchaczem I semestru tej szkoły od 11 stycznia 2009 r. do 28 sierpnia 2009 r. nie uczęszczał już na zajęcia, nie oddawał prac kontrolnych i nie przystąpił do egzaminów. Z dniem 4 września 2009 r. ubezpieczony został wpisany na listę słuchaczy Zaocznej Policealnej Szkoły Hotelarstwa " (...)" w Ł.. Decyzją z dnia 29 września 2009 r. organ rentowy wznowił wypłatę ubezpieczonemu renty rodzinnej od 1 września 2009 r. do 31 grudnia 2009 r. (do ukończenia przez niego 25 roku życia). W tym ostatnim okresie ubezpieczony nie oddawał prac kontrolnych ani nie przystąpił do egzaminów semestralnych promujących na II semestr, uczestnicząc tylko w 4 zjazdach we wrześniu 2009 r. Od 30 stycznia 2010 r. ubezpieczony powtarzał I semestr i ponownie nie uzyskał promocji na II semestr, w związku z czym - zgodnie ze statutem szkoły - został skreślony z dniem 31 sierpnia 2010 r. z listy jej słuchaczy.

Ponadto Sąd Okręgowy ustalił, że decyzje organu rentowego wydawane w przedmiocie ustalenia prawa i wypłaty renty rodzinnej zawierały pouczenia o okolicznościach powodujących zmniejszenie i zawieszenie świadczenia rentowego i o spoczywających na ubezpieczonym obowiązkach w tym względzie. Ubezpieczony rozumiał treść pouczeń i zapisywał się do kolejnych szkół tylko po to, aby pobierać rentę rodzinną. W tym czasie pracował zarobkowo w pełnym wymiarze czasu pracy.

Przy takich ustaleniach faktycznych Sąd pierwszej instancji uznał, że w okresach wskazanych w poszczególnych decyzjach organu rentowego o zwrocie świadczenia, odwołujący się nie był uprawniony do renty rodzinnej na podstawie art. 68 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, póź. 1227 ze zm.; dalej ustawa o emeryturach i rentach z FUS). W spornych okresach ubezpieczony nie kontynuował nauki, nie uczył się czynnie, nie uczęszczał na zajęcia, nie oddawał prac kontrolnych, nie przystępował do egzaminów i nie zaliczył ani jednego semestru. Należy więc przyjąć, że w gruncie rzeczy ubezpieczony nie posiadał statusu słuchacza. Ponadto sam ubezpieczony zeznał, że zapisywał się do kolejnych szkół tylko po to, aby nadal otrzymywać rentę rodzinną (a nie w celu poszerzenia wiedzy), gdyż równolegle pracował na pełen etat. Sąd Okręgowy zgodził się z organem rentowym co do tego, że samo posiadanie statusu ucznia nie przesądza o uprawnieniu do renty rodzinnej. W konsekwencji Sąd pierwszej instancji uznał za usprawiedliwione - w świetle art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r.

o systemie ubezpieczeń społecznych oraz art. 138 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - żądanie zwrotu kwot pobranej renty rodzinnej wraz z odsetkami.

Apelację od wyroku Sądu pierwszej instancji wywiódł K. N. domagając się zmiany wyroku i ustalenia, że nie jest zobowiązany do zwrotu renty rodzinnej. W uzasadnieniu apelant podniósł, że status ucznia nabywa się przez wpisanie na listę słuchaczy i posiada się go aż do skreślenia uchwałą rady pedagogicznej. Nigdzie nie ma wymogu, aby osoba pobierająca rentę rodzinną musiała czynnie uczestniczyć w zajęciach, czy też składać prace kontrolne. Zgodnie z pouczeniem zawartym w decyzjach ZUS wystarczy złożyć zaświadczenie o kontynuowaniu nauki, a takie zaświadczenie wnioskodawca złożył.

Wyrokiem z dnia 13 października 2011 r., III AUa 465/11, Sąd Apelacyjny

w Łodzi - uwzględniając apelację ubezpieczonego od wyroku Sądu pierwszej instancji - zmienił wyrok Sądu Okręgowego oraz poprzedzające go decyzje organu rentowego, ustalając, że ubezpieczony nie jest zobowiązany do zwrotu renty rodzinnej pobranej w okresach wymienionych w decyzjach.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego w części dotyczącej decyzji z dnia 1 kwietnia 2010 r. i dnia 2 kwietnia 2010 r. organ rentowy wniósł skargę kasacyjną, w której zarzucił błędną wykładnię art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wskutek przyjęcia, że prawo do renty rodzinnej przysługuje osobie, która jedynie zapisała się do szkoły i uzyskała status ucznia, a która po dokonaniu tej czynności nie kontynuuje nauki (nie uczęszcza w ogóle na zajęcia, nie oddaje prac kontrolnych i nie przystępuje do egzaminów). W uzasadnieniu podstaw kasacyjnych wywiedziono w szczególności, że nawet przy zastosowaniu wykładni językowej art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, pojęcia "ukończenie nauki w szkole" nie można utożsamiać ze skreśleniem z listy uczniów. Skoro ustawodawca uznaje, iż

w momencie ukończenia nauki dziecko traci prawo do renty rodzinnej, to należy a contrario uznać, że warunkiem prawa do renty rodzinnej jest uczenie się, a więc kontynuowanie nauki. W spornych okresach ubezpieczony jedynie zapisywał się do szkół, uzyskiwał status ucznia, ale nauki faktycznie nie podejmował. Wprawdzie statuty szkół, do których zapisany był ubezpieczony nie wymagały uczęszczania na zajęcia, zaś wnioskodawca ucząc się w domu, po złożeniu prac kontrolnych zostałby dopuszczony do egzaminów, jednak przez cały sporny okres ubezpieczony "nawet nie kiwnął palcem" w celu podjęcia nauki oraz nie złożył ani jednej pracy kontrolnej. A zatem należy uznać, że w tym konkretnym przypadku nie doszło do kontynuowania nauki w rozumieniu powołanego przepisu ustawy. Skoro ubezpieczony nie uczył się i nie przystępował do egzaminów, wobec czego nie można było sprawdzić stanu jego wiedzy, to nie przysługiwało mu – w konsekwencji - prawo do renty rodzinnej. Co istotne, w przedmiotowej sprawie nie występują okoliczności usprawiedliwiające brak aktywności ubezpieczonego w kształceniu się, jak np. długotrwała, ciężka choroba. Jeżeli zatem uczeń zapisał się do szkoły, po czym nie podjął żadnej aktywności w celu kształcenia się (przy całkowitej absencji na zajęciach nie złożył prac kontrolnych i nie przystąpił do egzaminów), a następnie cyklicznie ponawia czynności związane z zapisywaniem się do kolejnej szkoły, to wówczas nie kontynuuje nauki a pobrana przez niego renta rodzinna staje się świadczeniem nienależnym. Renty rodzinnej nie można bowiem traktować jako dodatkowego przychodu niezależnego od kształcenia się. Ubezpieczony w spornym okresie pracował i w związku z "pozorną" nauką jego możliwości zarobkowe w żaden sposób nie były ograniczone. Nie ponosił żadnych kosztów związanych z nauką a jedynie zapisywał się do szkoły po to, aby otrzymywać rentę rodzinną, nie mając najmniejszego zamiaru kontynuowania nauki. Skarżący organ rentowy wniósł o zmianę wyroku Sądu Apelacyjnego przez oddalenie apelacji ubezpieczonego od wyroku Sądu pierwszej instancji i zasądzenie kosztów postępowania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpatrzenia i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 3 sierpnia 2012 roku uchylił zaskarżony wyrok w części dotyczącej decyzji z dnia 1 kwietnia 2010 roku oraz decyzji z dnia 2 kwietnia 2010 roku przekazał sprawę w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał, że podziela przeważającą w orzecnictwie i literaturze kierunek wykładni, który wiąże prawo dziecka do renty rodzinnej w razie pobierania nauki w szkole, z warunkiem niepodejmowania zawodowo (w pełnym wymiarze) pracy zarobkowej, przez co nie jest ono w stanie zapewnić sobie środków utrzymania. Z ustaleń faktycznych poczynionych w rozpoznawanej sprawie wynika zaś, że w okresach wskazanych w kwestionowanych przez odwołującego się decyzjach organu rentowego, ubezpieczony pracował zarobkowo w sposób stały, w pełnym wymiarze czasu pracy, jakkolwiek formalnie zachowywał w tym czasie status ucznia (figurował na liście uczniów w 3 kolejnych szkołach). Odbywana przez niego nauka w szkołach ponadgimnazjalnych miała charakter pozorny w tym znaczeniu, że ubezpieczony w spornym okresie nie uczestniczył w zajęciach i nie przystąpił ani razu do egzaminu objętego programem nauczania. Powodowało to skreślenie go z listy uczniów w poszczególnych szkołach, których był (formalnie) słuchaczem. W

spornych okresach ubezpieczony wykonywał stałą pracę zarobkową w pełnym wymiarze, a zatem uzyskiwał środki finansowe na własne, samodzielne utrzymanie się. Z art. 68 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wynika: że prawo do renty rodzinnej dla dzieci, które ukończyły 16 lat życia, z zastrzeżeniem "do ukończenia nauki w szkole" (pkt 2), jest wyjątkiem od zasady przysługiwania tego prawa wszystkim dzieciom, które nie skończyły jeszcze 16 roku życia (pkt 1). To zaś oznacza konieczność dokonania wykładni użytego w art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy zwrotu "do ukończenia nauki w szkole" w ten sposób, że przepisem tym nie jest objęty przypadek "nauki w szkole", sprowadzający się wyłącznie do formalnego legitymowania się statusem ucznia, jeżeli ubezpieczony nie wykonuje faktycznie obowiązków objętych programem nauczania oraz podejmuje pracę zarobkową w pełnym wymiarze, dysponując własnym źródłem utrzymania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja K. N. nie odnosi skutku, gdyż rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji w zakresie decyzji organu rentowego z dnia 1 kwietnia 2010 roku oraz 2 kwietnia 2010 roku jest prawidłowe.

Na wstępie należy wskazać, że na podstawie art. 398²⁰ k.p.c. Sąd Apelacyjny w niniejszej sprawie jest związany wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy, który przesądził, iż przepis art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie może być rozumiany w ten sposób, iż wystarcza tylko formalne legitymowanie się statusem ucznia, aby uzyskać prawo do renty rodzinnej po zmarłym rodzicu. Użyty we wskazanym przepisie zwrot „do ukończenia nauki” należy rozumieć w ten sposób, że ubezpieczony ma faktycznie realizować obowiązek szkolny objęty programem nauczania w danej szkole. Ten kierunek wykładni przepisu art. 68 ust. 1 pkt 2 wzmacnia dodatkowo quasi-alimentacyjny charakter tego prawa, które związane jest z dostarczaniem środków utrzymania dla dziecka, które nie jest w stanie zapewnić sobie środków utrzymania w związku z kontynuowaniem nauki i tym samym niemożnością zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy.

Mając na uwadze powyższe należy stwierdzić, że K. N.

w spornych okresach nie spełnił przewidzianego w przepisie art. 68 ust. 1 pkt 2 warunku kontynuowania nauki. Ubezpieczony jedynie zapisywał się do szkół, uzyskiwał formalny status ucznia, ale nauki faktycznie nie podejmował, gdyż nie uczestniczył w zajęciach, nie składał prac zaliczeniowych, jak również nie przystępował do egzaminów. Nadto w spornych okresach wnioskodawca był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy, a zatem dysponował własnym źródłem utrzymania.

W świetle powyższego pobrane przez K. N.

w spornych okresach świadczenia z tytułu renty rodzinnej należy uznać za nienależne na podstawie przepisu art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r.

o systemie ubezpieczeń społecznych oraz art. 138 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W tym stanie rzeczy, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację jako bezzasadną.

Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania znajduje podstawę w treści art. 98 § 1 k.p.c. oraz § 2 ust. 1 – 2 oraz § 12 ust. 1 pkt 2 i ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349, ze zmianami).